

OCENA

**rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Dariusza Malczyka
pt. „Recepcja norm Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku w okresie zarządzania
Diecezją Płocką przez biskupa Zygmunta Kamińskiego (1984-1999)”,
Warszawa 2025, ss. 227,
napisanej pod kierunkiem ks. Dra hab. Tomasza Białobrzeskiego, prof. ucz.**

W odpowiedzi na prośbę Rady Dyscypliny Naukowej Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i stosownego pisma Dziekana z dnia 13.10.2025 roku przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej.

1. Temat i jego zakres, przedmiot i cel pracy

We Wstępie pracy czytamy: „Promulgacja Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku przypada w diecezji płockiej na okres jurysdykcji biskupa Zygmunta Kamińskiego (lata 1984-1999). Biskup Kamiński sam posiadał wykształcenie prawnokanoniczne, co nie pozostaje bez znaczenia w podejmowanym temacie. Nowy ordynariusz diecezji stanął przed zadaniem dostosowania prawa partykularnego do wymogów norm prawa powszechnego oraz poszukiwania konkretnych rozwiązań lokalnych. Celem podjęcia zagadnienia recepcji norm Kodeksu z 1983 roku jest ocena zakresu i skali procesu dostosowywania norm partykularnych do norm prawa powszechnego w diecezji płockiej. [podkreślenie H.S.] należącej do najstarszych w Polsce”. Autor poddał krytycznej analizie przełożenie powszechnych norm kodeksowych na grunt prawodawstwa diecezjalnego, oceniając w jakim zakresie udało się dokonać tego procesu oraz czy ustawodawca partykularny stanowił prawo, które byłoby kreatywne w stosunku do norm powszechnych. Analizie zostały poddane również możliwości stanowienia lokalnych rozwiązań, które umożliwił prawodawca kodeksowy. Wydaje się, że Doktorant dość klarownie określił istotne elementy przedmiotu i celu rozprawy doktorskiej. Nadto we wstępie wyjaśnił, za profesorem Sobańskim, jak rozumie kluczowe pojęcie tj. recepcja norm, czyli jest to nie tylko uznanie norm, ale forma przekazu wiary (s. 6). Praca wnosi wkład do studiów nad recepcją prawa kanonicznego w skali lokalnej – co jest rzadziej

podejmowane niż analizy kodeksu ogólnokościelnego. Z tych powodów temat jest trafny i ważny – zarówno dla prawa kanonicznego, jak i historii diecezji płockiej.

2. Układ pracy

Strukturę tematyczną rozprawy Autor objaśnił we Wstępie (ss. 6-8), proporcjonalnym do całości doktoratu. Na recenzowane opracowanie składają się: spis treści, wykaz skrótów, wstęp, 6 rozdziałów, zakończenie i bibliografia. Wstęp wystarczająco zapoznaje czytelnika z problemami, które są przedmiotem refleksji naukowej i jest poprawny metodologicznie. Może jest w nim zbyt mało pytań badawczych odnoszących się do głównych zagadnień rozdziałów. Poszczególne rozdziały, pozostają logicznie i merytorycznie korelatywne do tematu, wzajemnie się dopełniają, są spójne i metodologicznie poprawne. Szkoda tylko, że nie zawierają stosownych wprowadzeń.

3. Źródła i literatura

Podstawowymi źródłami dla recenzowanej rozprawy doktorskiej są: Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku, a także uchwały *XLII Synodu Diecezji Płockiej*. Do podstawowych źródeł należy również zaliczyć inne akty normatywne biskupa Zygmunta Kamińskiego, które wynikały z jego jurysdykcji ustawodawczej, a więc statuty oraz dekrety ogólne w formie ustawy. Spośród pozostałych pozycji bibliograficznych należy wymienić przede wszystkim niektóre dokumenty Stolicy Apostolskiej, Konferencji Episkopatu Polski, a także inne opracowania z zakresu literatury kanonistycznej. W opracowaniu tematu zostały również wykorzystane pozycje z zakresu literatury prawnoteologicznej oraz dotyczące bezpośrednio diecezji płockiej. Ilość zgromadzonych dokumentów źródłowych i ich systematyka świadczą dobitnie o dobrej kwerendzie i dobrym warsztacie naukowym Autora (s.211-215). W źródłach jako osobny punkt pojawiły się akta biskupa Zygmunta Kamińskiego w porządku alfabetycznym (s.215-217). Także literatura przedmiotu jest dość bogata (s. 217-226), chociaż niepotrzebnie rozdrobniona [por. Arrieta, Hervada, Krukowski, Marzoa i Tejero]. Można natomiast stwierdzić, że 'literatura przedmiotu' została w różnym stopniu wykorzystana. Doktorant dość pobieżnie dokonał krytyki literatury, natomiast dobrze uzasadnił potrzebę podjęcia tematu i racje wyboru tematu pracy (s.6-7). Wydaje się, że na gruncie polskim był to trud uzasadniony.

4. Metoda

W ramach przygotowania pracy autor posługiwał się przede wszystkim metodą egzegetyczno-dogmatyczną oraz porównawczą. W niewielkim stopniu zostały również wykorzystane elementy metody historycznej. Uważam, że zastosowane przez Autora metody są właściwe na użytek tej pracy doktorskiej.

5. Ocena treściowa i merytoryczna rozprawy

Całość pracy została podzielona na sześć rozdziałów, które są nierównomierne pod względem objętościowym (s. 7), co jest pewnym mankamentem, ale ma swoje uzasadnienie w potrzebie ich podjęcia a w mniejszej kreatywności biskupa diecezjalnego w danym obszarze prawnym. Z konieczności odniosę się tylko do niektórych aspektów treściowych i merytorycznych poszczególnych rozdziałów.

W pierwszym rozdziale Doktorant poddaje krótkiej analizie stan diecezji płockiej, aby ukazać ogólne tło recepcji norm kodeksowych. Opisane zostały uwarunkowania historyczne, demograficzne, a także struktura organizacyjna i terytorialna diecezji. Kolejny paragraf został poświęcony wybranym sylwetkom biskupów płockich. Słusznie, że oddzielnie został przedstawiony biogram biskupa Zygmunta Kamińskiego z racji ujętego w tytule zagadnienia. Biskup ten miał wykształcenie kanoniczne, co czyni jego kadencję szczególnie interesującą z punktu widzenia recepcji prawa kanonicznego. Ostatni paragraf tego rozdziału streszcza wydarzenie *XLII Synodu Diecezji Płockiej* (1987-1991), które jako akt ustawodawcy partykularnego ma szczególnie ważne znaczenie dla podejmowanego w pracy zagadnienia. Wydaje się, że Autor sumarycznie, ale wystarczająco dobrze nakreślił stan diecezji płockiej na użytek dysertacji.

Drugi rozdział dotyczy analizy aktów normatywnych prawodawcy diecezjalnego w ramach posługi nauczania Kościoła. Został on podzielony na trzy paragrafy, dotyczące przepowiadania słowa Bożego, katechizacji szkolnej oraz katechizacji osób dorosłych. W ramach katechizacji szkolnej bardziej szczegółowo zostało opracowane przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej oraz przygotowanie do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Było to związane z hedonistycznym podejściem do życia oraz redukcją wizji człowieka do jego materialistycznego wymiaru i te czynniki społeczne wymagały właściwej organizacji duszpasterstwa i pogłębionej katechizacji. Wydaje się, że biskup Kamiński regulując życie Kościoła w diecezji płockiej w tej materii stawiał czoła wymaganiom swoich

czasów. Należy też zauważyć, że interesujące były inicjatywy ustawodawcy diecezjalnego co do rekolekcji i misji parafialnych w *Statucie Koła Księży Misjonarzy w Diecezji Płockiej*, zmierzające do podniesienia jakości przepowiadania Słowa Bożego i owocności tych działań duszpasterskich.

Rozdział trzeci dotyczy wpływu ustawodawstwa kodeksowego na kościelną posługę uświęcania w diecezji płockiej. W trzech punktach ukazano normy, dotyczące sprawowania sakramentów ze szczególnym uwzględnieniem każdego z nich, następnie sprawowanie pozostałych aktów kultu Bożego z uwzględnieniem celebracji sakramentaliów, wreszcie normy regulujących śpiew i muzykę kościelną oraz miejsca i czasy święte. Trzeci rozbudowany pod względem treści punkt przedstawia normy dotyczące duszpasterstwa, gdzie została zarysowana działalność duszpasterska parafii: to jest duszpasterstwa rodzin, działalności charytatywnej, duszpasterskiej posługi względem dzieci i młodzieży, a także duszpasterstwa służby liturgicznej i duszpasterstwa trzeźwościowego. Na uwagę zasługuje ten ostatni rodzaj duszpasterstwa, gdyż czas recepcji Kodeksu Jana Pawła II przypadł również na okres, w którym alkoholizm odgrywał jeden z wiodących problemów społecznych. Odpowiedzią na ten kontekst życia społecznego były przepisy regulujące działalność organizacji trzeźwościowych o stosunkowo rozbudowanej strukturze organizacyjnej, którą Autor przedstawił trafnie i wnikliwie na stronach 93-110.

W rozdziale czwartym autor poddał analizie normy prawne związane z urzędami i instytucjami centralnymi w diecezji płockiej. W oddzielnych punktach zostały opisane normy synodalne dotyczące kurii diecezjalnej, rady kapłańskiej i kolegium konsultorów, kapituł kanonickich, Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej oraz Płockiego Instytutu Wydawniczego. Uwagę czytelnika doktoratu przykuwa Kapituła Kolegiacka Pułtуска, której geneza sięga XV wieku oraz jej statuty. Biskup Kamiński zrewidował Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej w 1998 roku zgodnie z wytycznymi kodeksu. Ks. Malczyk natomiast krytycznie podkreślił, że w Statucie normy dotyczące stroju kanonickiego były niekonsekwentne w stosunku do dyspozycji Stolicy Apostolskiej, także statut winien określić dochody kolegium kapitulnego oraz nie zawierał regulacji relacji proboszcza parafii kolegiackiej i kolegium kapitulnego (s. 136).

Rozdział piąty zawiera analizę praw i obowiązków wiernych. Najpierw zostały opisane normy ustawodawcy diecezjalnego, dotyczące świeckich ze szczególnym uwzględnieniem ich udziału w posłudze nauczania, permanentnej formacji religijnej, udziału w misji Kościoła oraz zaangażowania w życie społeczne. Następnie analizie zostały poddane przepisy prawne,

dotyczące duchownych, w tym przygotowania do kapłaństwa, obowiązki i prawa duchownych, regulacje prawne w odniesieniu do proboszczów i wikariuszy parafialnych. Opracowane zostały również normy odnoszące się do wizytacji biskupich, wizytacji dziekańskich, a także konferencji dekanalnych. Z treści tego rozdziału wyraźnie widać (s. 144-177), jak istotna była troska bpa Kamińskiego o formację religijną wiernych świeckich. Kontynuowanie Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego i inne inicjatywy na rzecz formacji permanentnej świeckich wyraźnie o tym świadczą. Chrzcielna odpowiedzialność osób świeckich za misję Kościoła przejawiała się także w zatrudnianiu ich na różnych stanowiskach w kurii, co wymagało pewnej odwagi i stosownych uregulowań prawnych. W tym nurcie odpowiedzialności ustawodawca diecezjalny stanowiąc, że moralnym obowiązkiem wiernych jest troska o dobro wspólne narodu i państwa, walka z postawą obojętności i bierności, ważna jest bowiem postawa patriotyczna.

W ostatnim szóstym rozdziale (jedna strona, 207), który zdaniem Autora, należało wyszczególnić ze względu na odrębne wobec pozostałych zagadnienie, w którym odniósł się do prawodawstwa diecezjalnego, dotyczącego sankcji i procesów karnych. W zakresie zastosowania prawa karnego ustawodawca zawarł tylko pięć norm w prawie synodalnym, odsyłając do norm Kodeksu prawa kanonicznego.

6. Wniosek końcowy

Rozprawę doktorską przygotowaną przez ks. mgra lic. Dariusza Malczyka od strony merytorycznej oceniam wysoko. Autor podjął istotny problem, tak z punktu widzenia teoretycznego, jak i praktycznego, tj. życia partykularnego Kościoła. Rozprawa jest też napisana bardzo dobrym językiem polskim i także jest starannie przygotowana od strony graficznej. Dysertacja stanowi ciekawe osiągnięcie badawcze recepcji ustawodawstwa powszechnego w kontekście prawa partykularnego diecezji płockiej, czyli ile jest norm Kodeksu z 1983 roku w dokumentach wydanych przez 15 lat zarządzania bpa Zygmunta Kamińskiego. Autor wykazał duże już kompetencje naukowe na tym obszarze badań. Podstawową wartością tej pracy jest usystematyzowany, syntetyczny i logiczny wywód. Autor dokonał bardzo dobrej, a miejscami gruntownej analizy źródeł i literatury w wymienionej materii. Są też zasadne i trafne wnioski. Ponadto w pracy znajdują się passusy krytyczne, mówiące o brakach norm partykularnych w różnej materii. O tym 7.iadczą dla przykładu strony 113, 135, 136, 181, 182 i 183.

W Zakończeniu dysertacji Doktorant wyznaje, że w pracy badaniu została poddana przede wszystkim recepcja formalna norm kodeksowych, która polega na stanowieniu przez

biskupa diecezjalnego aktów normatywnych. Dla analizy recepcji materialnej, która polega na akceptacji tychże aktów ustawodawcy diecezjalnego, należałoby przeprowadzić odrębne badania na płaszczyźnie socjologicznej. Zatem ma świadomość pewnej niedoskonałości pracy i wskazuje jednocześnie nowe perspektywy badawcze. Rzeczywiście ciekawa byłaby perspektywa, jak normy KPK zostały przyjęte przez świeckich (np. w radach parafialnych, dekanatach)?, w jakim stopniu te dekryty wpłynęły na życie parafii? Bowiem recepcja prawa to nie tylko działania biskupa i kurii, ale także wspólnot lokalnych.

Doktorat ks. Dariusza Malczyka może mieć istotny wpływ na kilka obszarów. Pokazuje praktyczny proces recepcji KPK na poziomie diecezjalnym, co może być cennym studium przypadku dla innych kanonistów i badaczy prawa kościelnego. Przyczynia się do dokumentacji transformacji diecezji plockiej w latach 80. i 90., co jest częścią szerszego procesu odnowy strukturalnej Kościoła w Polsce po okresie komunizmu. Wskazuje, jak prawo może wspierać misję duszpasterską i synodalność Kościoła. Nadto wyniki badania mogą być przydatne dla kurii i biskupów planujących reformy kanoniczne lub synodalne, pokazując przykłady skutecznej implementacji norm.

Napotkane w toku lektury pracy doktorskiej pewne niedoskonałości nie umniejszają znaczącego wkładu pracy Doktoranta. Wysiłek analityczny i syntetyczny (ten ostatni jest troszkę mniejszy) zaowocował ciekawą rozprawą. Sądzę, że Doktorant dobrze zrealizował swoje zamierzenia badawcze i dała dowód, że umie myśleć i pracować naukowo. Dlatego uważam, że dysertacja ks. mgra Dariusza Malczyka jest wartościową pozycją i stanowi wkład w rozwój myśli kanonicznej. Rozprawa spełniając wszystkie warunki stawiane pracy doktorskiej, upoważnia mnie do wniosku o dopuszczenie doktoranta ks. mgra Dariusza Malczyka do dalszych etapów przewodu zmierzającego do nadania stopnia doktora nauk prawnych.

(ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak)